

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ

Стаття торкається нормативно-правових особливостей державного управління та регулювання меценатської діяльності. Розглядаються питання, які пов'язані з дослідженням діяльності меценатів в Україні в сучасних умовах та її роль у процесі функціонування соціально-культурної сфери.

Ключові слова: право, правове регулювання, держава, законодавство, меценатство.

Статья затрагивает нормативно-правовые особенности государственного управления и регулирования меценатской деятельности. Рассматриваются вопросы, связанные с исследованием функционирования деятельности меценатов в Украине в современных условиях и ее роль в процессе функционирования социально-культурной сферы.

Ключевые слова: право, правовое регулирование, государство, законодательство, меценатство.

Article touches legal features of public administration and regulation of patronage. The problems associated with the study of patronage in Ukraine under the present conditions and its role in the functioning of social and cultural sphere.

Key words: law, legal regulation, state, legislation, patronage.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. На сучасному етапі трансформації українського суспільства у державному управлінні відбувається процес становлення та розвитку правового регулювання інституту меценатства, що є формою благодійності. Формування сучасної моделі розвитку суспільства потребує наукового аналізу нормативно-правової бази меценатства; необхідно зазначити, що правові відносини у сфері меценатської діяльності регулюються Конституцією України, Законом України «Про благодійництво та благодійні організації», Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств», де визначаються особливості оплати податків меценатів та благодійників; Проектом закону «Про меценатство», в якому розкривається державна політика щодо управління меценатською діяльністю.

Водночас поза увагою законодавців залишилися особливості меценатської діяльності, не визначено мету, напрями та форми діяльності меценатів, не вирішені питання стимулювання діяльності меценатів. Поряд з цим законодавче забезпечення меценатської діяльності та благодійності у нашій державі не є сталим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Протягом останніх років такий феномен, як меценатство стає предметом наукових студій. Інтерес науковців до даної проблеми обумовлений як її соціально значущістю і актуальністю, так і природою меценатської діяльності. Зокрема, слід виділити таких науковців та дослідників, як В. Бакальчука [1], Л. Хобту [13], Н. Колосову [2], Т. Курінну [4, 5], І. Смоляк [12].

Мета даного дослідження. Метою статті є аналіз і характеристика правових особливостей державного регулювання меценатства в Україні.

Викладення основного матеріалу та обґрунтування отриманих наукових результатів. Важливим механізмом державного регулювання меценатської діяльності є правовий механізм. Необхідно зазначити, що недоліком правового механізму державного регулювання меценатства є розпорошеність та невизначеність функцій державної влади щодо розвитку меценатської діяльності. Зокрема, у багатьох розвинених країнах державну політику підтримки меценатства реалізує спеціально уповноважений орган. З огляду на це, пропонується створення незалежного державного органу, головним завданням якого буде всебічна допомога і підтримка меценатам з метою розвитку даної діяльності, яка, з іншого боку, фінансово забезпечує окремі галузі соціальної сфери. Зазначений орган повинен

керувати низкою програм, кожна з яких має конкретну мету, завдання, цільову групу, умови участі тощо.

Необхідно зазначити, що меценатською діяльністю є добровільне надання благодійниками коштів, іншого майна та майнових прав, спільно чи індивідуально, для захисту, збереження, придбання, відновлення, дослідження або вдосконалення творів чи інших предметів, що становлять історичну, культурну або іншу суспільну цінність, визначену законодавством України, за умови забезпечення публічного доступу до таких творів чи інших предметів. Збереження і розвиток вітчизняної культури і мистецтва, науки і освіти були і залишаються пріоритетними напрямками державної політики, реалізацію яких сьогодні нерідко ускладнюють відсутність належних правових механізмів, а також брак фінансування. Одним із можливих способів вирішення цих проблем є залучення небюджетних коштів, зокрема участь меценатів у фінансуванні культурних проектів мистецьких та освітніх установ, підтримка окремих осіб – діячів культури.

Розвиток нормативно-правової бази державного регулювання меценатської діяльності в Україні є концептуальною основою для ефективного функціонування меценатства на сучасному етапі. Як свідчить світова та вітчизняна практика, державної підтримки недостатньо для збереження культурної та освітньої спадщини, розвитку творчого, інтелектуального потенціалу суспільства. Тому для ефективної реалізації даної діяльності необхідна сприятлива правова основа, а звідси, удосконалення правового механізму державного регулювання меценатства.

Норми законодавства, які б сприяли та заохочували діяльність меценатів, повинні відповідати українським умовам та потребам у суспільстві. Діяльність меценатів може вільно розвиватися у країні лише тоді, якщо на рівні держави та суспільства для неї існують сприятливі умови, а саме національне законодавство сприяє законній меценатській діяльності; зі сторони держави та суспільства меценати отримують узаконені заохочення матеріального та морального характеру тощо.

Після 1991 року змінилися економічні умови розвитку держави, Україна обрала ринковий тип розвитку і цьому типу повинно було відповідати законодавство щодо благодійної діяльності.

На сьогодні в Україні відсутність спеціального законодавства щодо державного регулювання меценатства значною мірою стримує розвиток благодійної діяльності у сфері культури та мистецтва. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про благодійництво і благодійні організації», меценатство є специфічною формою благодійництва [7]. Водночас, специфіка меценатства не відображена в зазначеному Законі, а, отже, меценатська діяльність потребує регламентації в окремому нормативно-правовому акті. Однак,

проект закону «Про меценатство» від 22 вересня 2004 року визнаний експертами як такий, що потребує істотного доопрацювання: положення законопроекту значною мірою дублювали, або суперечили положенням Закону «Про благодійництво і благодійні організації».

Нова редакція проекту закону «Про меценатство», розроблена Міністерством культури і туризму України у 2007 році, вже містить не лише більш уточнену термінологію щодо меценатської діяльності, а й систему державного протекціонізму стимулювання розвитку галузі [8]. Однак досі законопроект не поданий до Верховної Ради України, хоча на важливості і терміновості його прийняття неодноразово наголошувала як громадськість, так і ряд представників владних структур.

У Розпорядженні Кабінету Міністрів від 21 листопада 2007 року «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» вказується, що органи виконавчої влади сприяють підвищенню соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, що є умовою формування у суспільстві культури благодійництва і меценатства [11].

Це передбачає розроблення механізму налагодження комунікацій між органами виконавчої влади, інститутами та суб'єктами господарювання, заохочення благодійництва і меценатства, стимулювання участі суб'єктів господарювання у розв'язанні соціальних проблем. У цьому прослідковується втілення організаційного механізму регулювання меценатства.

У вересні 1997 року було зроблено важливий крок у формуванні законодавчої бази щодо регулювання меценатства – прийняття Закону «Про благодійництво та благодійні організації» [7]. Задля підкріплення дії вищезгаданого закону, з метою створення умов, які б сприяли благодійництву та відродженню традицій українського меценатства, Президент України Л. Кучма (роки правління 1994-2005 роки) видав 12 лютого 2000 року розпорядження «Про сприяння благодійній діяльності в Україні», в якому наголосив на необхідності підтримки в цьому напрямку підприємств, установ, організацій та фізичних осіб шляхом проведення загальнодержавного огляду меценатства, популяризації імен благодійників, відзначення їх діяльності державними нагородами. Л. Кучма також підкреслював можливість додаткового стимулювання благодійництва через механізм оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб [10, с. 3].

У Законі України «Про благодійництво та благодійні організації» надається визначення наступним поняттям: благодійництво – добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. Специфічними формами благодійництва є меценатство і спонсорство. Меценатство – добровільна безкорислива матеріальна фінансова,

організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги [7, с. 3]. Спонсорство – добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами набувачів благодійної допомоги з метою популяризації виключно свого імені (найменування), свого знака для товарів і послуг [7, с. 3].

У Законі також говориться, що благодійництво, благодійна діяльність здійснюються на засадах законності, гуманності, спільності інтересів і рівності прав її учасників, гласності, добровільності та самоврядування.

Діяльність благодійників і благодійних організацій має суспільний характер, що не суперечить їх взаємодії з органами державної влади і не позбавляє права на отримання державної допомоги.

Важливо відобразити позицію представників виконавчої влади з метою зрозуміти державницьку позицію. Міністр культури та мистецтв України (з 1 червня 2001 до 3 лютого 2005 року) Ю. Богущкий висловився з приводу меценатства в Україні та його правового забезпечення: «Нинішній клімат у сфері меценатства свідчить про збільшення його ролі у царині сучасного культурно-мистецького життя. Насамперед, держава прагне створювати найсприятливіші умови для його розвитку, забезпечення всебічного доступу до культурних надбань, формування високих духовних запитів громадян, покращання умов творчої діяльності, зміцнення позитивного культурно-мистецького іміджу України у світі» [6, с. 125].

До 2002 року при уряді функціонував постійно діючий організаційний комітет із підготовки та проведення загальнодержавного огляду меценатства і спонсорства [6, с. 125].

Загальнодержавний огляд меценатства і спонсорства проводився щороку на регіональному та державному рівнях із метою створення умов, які сприяли б благодійництву та відродженню традицій меценатства в духовному житті народу, приверненню уваги суспільства до проблем сьогодення, наданню допомоги малозабезпеченим верствам населення, а також популяризації імен благодійників, діяльність яких спрямована на захист громадян похилого віку та інвалідів, материнства і дитинства, розвиток культури, науки і освіти, фізичної культури і спорту, охорону та збереження культурної спадщини. Учасниками огляду були фізичні та юридичні особи, які займалися добровільною безкорисливою діяльністю, надаючи матеріальну, фінансову та іншу підтримку тим, хто потребує благодійної допомоги.

Водночас це слугувало популяризації імені (назви), торгової марки благодійника. За результатами огляду визначали переможців. Основним критерієм визначення переможців огляду був вагомий внесок у різні сфери життя, у тому числі сприяння розвитку культури і мистецтва. Крім того, меценатство не як явище, а як об'єкт нормативного регулювання на сьогодні відсутній. Як зазначалося вище, у Законі України «Про благодійництво та благодійні організації» дається лише визначення меценатства як специфічної форми надання благодійної допомоги.

Висновки. Ураховуючи те, що законодавство в Україні є недосконалим у сфері діяльності благодійників та меценатів, можна сказати, що воно є однією з причин, що заважає успішно розвиватися меценатству в Україні.

Прийняття Закону «Про благодійництво та благодійні організації» [7] та Розпорядження «Про сприяння благодійній діяльності в Україні» [10] дозволило окреслити специфічні форми благодійництва – меценатство і спонсорство та закласти правові основи цих явищ. Однак норми Закону «Про оподаткування прибутку підприємств» [9] обмежують діяльність благодійників та меценатів (податок на прибуток становить 25 %, якщо сума пожертвувань перевищить 5 % прибутку меценатів від основної діяльності), примушуючи їх платити за власні милосердя та гуманізм.

Тому багато експертів відзначають виникнення суто української форми меценатства: негласна допомога – передача грошей, що оформлені як витрати по іншим статтям. Даному способу віддають перевагу ті, які намагаються занизити прибуток підприємства. У цьому випадку краще займатися спонсорством: гроші на це відносяться до витрат підприємства, а також з'являється можливість прорекламувати себе.

Вдосконалене законодавство, з одного боку, повинне дати можливість вітчизняній соціальній сфері та культурі повноцінно користуватися недержавними фінансами, з іншого – виключити зловживання пільгами.

Перспективи подальших розвідок.

Для ефективного розвитку меценатської діяльності на перший план виступає удосконалення правового механізму, який направлений на створення спеціалізованої законодавчої бази. Автор пропонує подальші аспекти дослідження, а саме дослідження фінансового та економічного механізмів державного регулювання діяльності меценатів, які направлені на вирішення питань щодо недосконалості податкової системи в Україні у сфері благодійництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакальчук В. Механізми державного стимулювання благодійної діяльності у сфері культури / В. Бакальчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/5.htm>.
2. Колосова Н. А. Благодійна діяльність в культурі України в контексті вітчизняних і європейських традицій (кінець ХХ–початок ХХІ ст.) : автореф. дис. канд. іст. наук / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв / Н. А. Колосова. – К., 2006. – 19 с.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 року. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.

4. Курінна Т. Підходи до розроблення термінологічного апарату державного регулювання меценатства в Росії: досвід для України / Т. Курінна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2008-3/R_1/08ktmrdu.pdf.
5. Курінна Т. М. Розвиток благодійності на Середньому Подніпров'ї (кінець XVIII – початок XX ст.) : автореф. дис. канд. іст. наук / Черкас. нац. ун-т ім. Б.Хмельницького / Т. М. Курінна. – Черкаси, 2004. – 18 с.
6. Лазечко П. Меценати української культури / П. Лазечко, Л. Лазечко // Дзвін. – 2003. – № 2. – С. 116–129.
7. Про благодійність та благодійні організації: Закон України від 16.09.97 року // Голос України. – 1997. – 15 жовтня.
8. Про меценатство: Проект Закону України від 22.09.2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-11-d6.php.
9. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 року // Голос України. – 1997. – 19 червня.
10. Про сприяння благодійності в Україні: Розпорядження Президента України від 12.02.2000 // Праця і зарплата. – 2000. – 8 лютого.
11. Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1035-2007-%F0>
12. Смоляк І. Благодійництво вдома і за рубежом / І. Смоляк // Політика і час. – 1996. – № 9. – С. 54–57.
13. Хобта Л. Ю. Суспільна значущість меценатства, благодійності та спонсорства: світовий контекст / Л. Ю. Хобта // Український історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 154–158.

Рецензенти: Кальниш Ю. Г. – д.держ.упр.;
Шевчук О. В. – д.політ. н., доц.

© Ковтун О. А., 2011

Дата надходження статті до редколегії 05.07.2011 р.